

Het Internationaal Strafhof in Den Haag staat volop in de schijnwerpers nu het samen met Libië Saif al-Islam, de zoon van Kadafi, zal berechten. Wat komt er kijken bij de vervolging van politici en krijgsheren die verdacht worden van internationale misdrijven? *Trouw* verbleef een half jaar in de wandelgangen van het internationaal strafrecht. Vandaag deel 1: "In een ideale wereld zouden wij een leger hebben".

Einde aan de straffeloosheid

Tjitske Lingsma

In een kale buitenwijk van Den Haag staat het International Criminal Court (ICC). De locatie mist elke grandeur. Aan de rand van een industrieterrein torenen de witte kolossen uit boven drukke snelwegen, het spoor en andere kantoren. Hier is het Internationaal Strafhof – in een voormalig gebouw van KPN – gevestigd.

Op het hekwerk dat het complex omringt, zijn bordjes bevestigd met de Nederlandse tekst 'Pas op Schrikdraad.' Het is nog flink zoeken naar dezelfde waarschuwing in het Engels. In de entreehal staan beveiligers bij een röntgenapparaat, waar bezoekers en medewerkers hun jassen en tassen moeten laten controleren. Daarna moet iedereen door een poortje, alsof je incheckt voor een vlucht. De veiligheidsmaatregelen zijn niet voor niets. In dit complex

werken experts uit alle werelddelen aan de vervolging en berechting van krijgsheren, politici, hoge ambtenaren en andere machtige personen die verdacht worden van internationale misdrijven die het bewustzijn van de wereldgemeenschap hebben geschokt.

Voor het eerst in de geschiedenis is er een permanent internationaal strafhof. 'Het was een klein wonder dat het er is gekomen,' zegt Gilbert Bitti, die in de jaren negentig als jong jurist deel uit maakte van de Franse vertegenwoordiging bij de Verenigde Naties. Dat was op het hoogtepunt van de jarenlange lobby van een grote groep landen en mensenrechtenorganisaties voor de oprichting van zo'n strafhof. Er waren veel politieke problemen, weet Bitti. Hoop was er ook. "We beleefden dat moment van Utopia: tussen het einde van de Sovjet Unie – en de aanval op het World Trade Centre in New York." Op het

wereldtoneel bevonden zich juist politieke leiders die positiever tegenover internationale gerechtigheid stonden. Tony Blair was net aangetreden als premier van het Verenigde Koninkrijk. In Frankrijk regeerde de socialistische premier Lionel Jospin en in de VS de democraat Bill Clinton."

Bovendien waren de eerste fundamenten van het hof al gelegd. De Verenigde Naties hadden enkele jaren eerder – na een vacuüm van veertig jaar na Neurenberg en Tokyo – opdracht gegeven tot de oprichting van de tribunaal voor Joegoslavië en Rwanda. "We stonden op het punt de wereld te veranderen. Iedereen was jong, ik was 32 jaar. Maar je hebt die naïviteit en het enthousiasme nodig om zaken voor elkaar te krijgen", vertelt Bitti.

Dansende diplomaten

Op 17 juli 1998 was het moment daar. De ontlading was enorm, toen tijdens een conferentie in de Italiaanse hoofdstad 120 landen bereid bleken hun handtekening te zetten on-

der het Statuut van Rome. Bitti herinnert het zich als de dag van gisteren. "Het was een ontzettend emotioneel moment. Met diplomaten, doorgaans heel serieuze mensen, die dansten, huilden en elkaar om de hals vielen."

De VS, die op de toppen van hun macht verkeerden, bleven dwarsliggen, maar werden via een diplomatieke truc buitenspel gezet. "We brachten dit geschenk aan de mensheid", zegt de Fransman met zijn gevoel voor discours, zijn karakteristieke hoge stem en charmante accent. Weinig mensen kunnen zoals Bitti met zo'n aanstekelijke mix van ernst, plezier en milde spot over de verschrikkelijkste zaken praten. "Dit hof gaat in tegen de geschiedenis van de mensheid. Gedurende eeuwen hebben mensen elkaar met veel genoegen gedood. Ik ben zelfs verbaasd dat de mensheid dit heeft overleefd. Zeker voor de machthebbers gold het principe dat ze iedereen maar konden vermoorden, zonder dat ze daarover werden lastig gevallen. Het strafhof brengt daar deels verandering in. Nu kun je niet langer moorden en dan even amnestie verordenen. Daarom staat het hof voor een verandering in de geschiedenis van de mensheid."

Internationale misdrijven

Het Statuut van Rome voorziet in de vervolging van de zwaarste internationale misdrijven: oorlogsmisdrijven, misdrijven tegen de menselijkheid en genocide. Op termijn komt daar mogelijk het misdrijf agressie (het voeren van een aanvalsoorlog) bij. Wel geldt er een beperking in de tijd. Het ICC kan alleen misdrijven vervolgen die zich hebben voorgedaan ná 1 juli 2002, toen zestig landen het Statuut van Rome hadden geratificeerd en het gerecht daadwerkelijk van start ging. "Alleen waren we toen niet meer in die euforische stemming", stelt Bitti. De aanslagen van 9/11 dienden een nieuw tijdperk van oorlogen en wraakacties aan.

Maar het strafhof kwam er. In Nederland. Formeel omdat geen ander land zich had aangeboden, zegt Hans Bevers, die als jurist bij het ministerie van justitie werkte en intensief betrokken is geweest bij de feitelijke oprichting van het strafhof. Inmiddels werkt hij als juridisch adviseur bij het bureau van de aanklager van het ICC. Hij geniet hetzelfde uitzicht als Bitti: het verkeer op de A12. Bij het besluit om Den Haag als vestigingsplaats te kiezen, speelde ook mee dat Nederland vanaf het einde van de 19de eeuw "een zekere traditie heeft ontwikkeld van het huisvesten van internationale conferenties van vrede en recht", legt Bevers uit.

Sleutel

En zo stond de dag na de oprichting van het strafhof de Nederlander Sam Muller met de sleutel in zijn hand op de stoep van het lege KPN-gebouw waar het ICC na een grondige verbouwing haar intrek zou nemen. Waar nu de rechtszalen en het mediacentrum zijn, waren ooit de garages. Het is nog te zien, aan de pilaren die voor bezoekers op de publieke tribune het zicht op de rechtszaal beperken. Het was 14 oktober 2002 toen Bitti deelnam aan de allereerste bijeenkomst van het strafhof. "We waren met z'n achten. En we hadden maar één verdieping: de derde etage."

Geen balans

Inmiddels telt het strafhof ruim 700 medewerkers, afkomstig uit 90 landen. De Argentijnse jurist Luis Moreno-Ocampo werd gekozen tot hoofd-aanklager. De 18 rechters komen uit alle delen van de wereld. Meer dan de helft van de magistraten is vrouw. Het huidige budget, bijna 104 miljoen euro, wordt opgebracht door de verdragstaten (die het Statuut van Rome hebben geratificeerd), internationale organisaties, bedrijven en individuen. De lijst van staten die zich hebben aangesloten, is echter uit balans. Het zijn vooral landen in Afrika,

1 Internationale misdrijven

Grove mensenrechtenschendingen die duiden op oorlogsmisdrijven, misdrijven tegen de menselijkheid of genocide

2 Start onderzoek

Onderzoek 3

De hoofdaanklager doet onderzoek op locatie, identificeert en ondervraagt getuigen, zoekt naar documenten en rapporten, schakelt tussenpersonen in.

- Een verdragstaat verwijst een situatie naar het strafhof - hoofdaanklager kan onderzoek beginnen
- VN-Veiligheidsraad verwijst een situatie naar het strafhof - hoofdaanklager kan onderzoek beginnen
- Hoofdaanklager verzoekt de president van het hof een onderzoek te mogen beginnen. Drie rechters van een kamer van vooronderzoek buigen zich over het verzoek van hoofdaanklager.

4 Verdachten

De aanklager stelt vast wie verdachten zijn. Hij richt zich daarbij op de personen die, op grond van verzameld bewijsmateriaal, de meeste verantwoordelijkheid dragen voor de ernstigste feiten in de situatie.

Arrestatiebevel 5

Aanklager doet verzoek tot arrestatiebevel; rechters schrijven (geheim) arrestatiebevel of verschijningsbevel uit. De verdachten worden gearresteerd en uitgeleverd. Andere verdachten beloven voor de rechters van de kamer van vooronderzoek te verschijnen; de verdachten nemen/krijgen een advocaat.

6 Voorgeleiding

Zitting waarop de rechters van de kamer van vooronderzoek de identiteit van de verdachte vaststellen, en nagaan of hij/zij de beschuldigingen heeft ontvangen.

Zitting 7

Zitting ter bevestiging van de aanklacht. De hoofdaanklager legt de voorlopige bewijzen aan de rechters van de kamer van vooronderzoek voor. Heeft de plicht zowel belastend als ontlastend bewijs aan te dragen. Na deze zittingen besluiten de rechters (doorgaans binnen 60 dagen) of het bewijs stevig genoeg is om de geformuleerde aanklachten ter rechtszitting te brengen.

8 Kamer van vooronderzoek

Besluit kamer van vooronderzoek

wel

De rechters bevestigen de aanklachten: er komt een proces tegen de verdachte. De kamer van vooronderzoek draagt de zaak over aan een kamer van berechting.

niet

De rechters bevestigen de aanklachten niet

- de hoofdaanklager wordt gevraagd of hij de aanklacht wil aanpassen
- de zaak is van de baan, tenzij nieuw bewijsmateriaal wordt aangedragen;
- de hoofdaanklager kan verder onderzoek doen en later met aanvullend bewijs of een aangepaste aanklacht komen

9 Het proces

Drie rechters van de kamer van berechting leiden het proces dat jaren kan duren.

10 Het vonnis

De drie rechters bestuderen alle bewijsmateriaal en getuigenverklaringen. Het kan maanden duren voor de rechters tot een uitspraak komen.

Slotpleidooien 11

12 In detentie

In beroep 13